

Práva a slobody človeka v socialistickej spoločnosti

SLOBODA A JEJ REALIZÁCIA V SOCIALISTICKÝCH PRÁVACH A SLOBODÁCH

RUDOLF ŠÍMA, Katedra marxistickej filozofie, Filozofická fakulta UK, Bratislava

ŠÍMA, R., Freedom and its Realization in the Socialist Rights and Liberties. *Filozofia* 33, 1978, No 2, p. 105—120

The problems of freedom and the questions of its assertion and its broadening attract, even at present times, man's theoretical and practical interest. They are problems that reflect the position and possibilities in the dialectics of man as a subject and of the world as an object, the live dialectical relation between man's tenacious activity and the objective natural and social inevitability. Freedom is organically connected with the problems of man, it is a means and a form of human self-realization and man's development. It serves the preservation, enrichment and improvement of human life. Therefore it is of biophile and humane character. It is revealed as human value and a need evoking a hope for a better future of man. The ideas of freedom are an important positive factor in the humanizing-emancipational activity of man. The man's free creative activity is the main factor in building the socialist society in the present stage of its development. This is the main cause of why the problems of freedom and its realization also in the form of socialist rights and liberties is one of the main tasks in the sphere of theoretical and practical attention in socialist society. Another important reason is represented by the bourgeois ideological campaign brought about in connection with the conclusions of the Helsinki conference on human rights and liberties. The Marxist-Leninist conception of freedom is the basis of the conceptual solution of the problems of human rights and liberties and a starting-point for a correct orientation in the complicated ideological struggle evoked by these problems. The problems of the Marxist-Leninist conception of freedom and its ideological connections represent the main object of this paper.

Pretože problematika ľudských práv a slobôd je konkretizáciou a prejavom problematiky slobody v sociálno-politickej oblasti života človeka, menovite v oblasti politickej a právnej, rozhodol som sa ťažisko

môjho referátu preniesť na problematiku slobody, a to najmä na tie jej aspekty, ktoré sú aktuálne pre náš seminár. Na základe marxisticko-leninskej koncepcie slobody možno koncepcne riešiť aj problematiku ľudských práv a slobôd v procese výstavby socialistickej a komunistickej spoločnosti a zásadne sa orientovať v ideologickom boji, ktorý okolo tejto problematiky prebieha.

Problém slobody človeka a otázky podmienok, ciest a prostriedkov jej dosiahnutia, rozširovania a využívania vždy púťali na seba teoretickú i praktickú pozornosť ľudí. Ide o problematiku starú, a predsa stále aktuálnu a živú. Nie je to náhodné. Veď problematika slobody je prejavom reálneho živého vzťahu medzi človekom ako subjektom a okolitým prírodným a spoločenským svetom ako objektom, medzi cieľavedomou činnosťou človeka a objektívnou prírodnou a spoločenskou nevyhnutnosťou. Sloboda je predovšetkým výrazom ľudskej aktivity v tomto dialektickom vzťahu. Preto už Marx zdôrazňoval, že „človek je slobodný prostredníctvom pozitívnej moci uplatniť svoju pravú individualitu“. V tomto zmysle aj Lenin vyzdvihuje slobodu ako „subjektivitu či cieľ, vedomie, snahu“. (1, s. 166) Sloboda je teda organicky spojená s cieľavedomou aktivitou človeka, s jeho konkrétno-historickým bojom za stále plnšie sebauplatnenie a rozvoj v dialektickej interakcii s objektívnym prírodným a spoločenským svetom a praxou jeho premeny. Neexistuje preto sloboda sama, ale len sloboda konkrétno-historického, prakticky činného spoločenského človeka. V tomto zmysle už A. Gramsci výstižne poznamenal, že „miera slobody sa nachádza v pojme človek“. (2, s. 53) Sloboda je formou a prostriedkom zachovania, rozvíjania, skráňšovania a obohacovania ľudského života. Je slobodou ľudskej existencie a ľudského rozvoja. *Má preto biofilský a humánnny charakter.* Je prostriedkom na stále plnší ľudský život. Tajomstvo a zmysel života nie je v slobode samej, ale tajomstvo a zmysel slobody sú v ľudskom živote. V službe ľudskému životu a jeho rozvoju má sloboda svoje zacielenie i zdôvodnenie. Rešpektovať a rozvíjať slobodu nie ako samocieľ, ale ako prostriedok ľudského života je základný metodologický predpoklad marxistického skúmania a rozvíjania slobody. Vidieť cieľ a zmysel slobody v nej samej, v nejakom bezdôvodnom, svojvoľnom, bezcieľnom a nezodpovednom konaní, alebo dokonca nazývať slobodnými činy, ktoré život človeka ohrozujú a poškodzujú, je pomýlené chápanie slobody. Ako logický škandál a príklad antihumánnosti sa javí nekrofilské a morbidné chápanie slobody, ako sa s ním stretáme napr. u Kirillova, hrdinu Dostojevského románu *Besi*, ktorý vyhlásil: „Najdôležitejší prejav mojej slobodnej vôle je spáchať sebevraždu...“ (3, s. 604) Iba ten, kto nevie, alebo nemôže ľudsky žiť, kto neverí v pozitívne stránky ľudského života a ich rozvoj, vyzdvihuje a absolutizuje negatívne stránky života a z ničenia života robí cnosť a „dôkaz“ slobody. Skutočná sloboda však nie je výrazom kirillovskej ľahostajnosti k otázke „či žiť alebo nežiť“, ani prejavom oslobodenia človeka od seba samého, nemá nič spoločné

ani s heideggerovským „bytím k smrti“, ani s tézou Jaspersa, že „filozofovať znamená učiť sa umierať“.

Sloboda je výrazom cieľavedomej činnej zaangažovanosti na ľudskom živote a jeho rozvoji, a nie výrazom rezignácie na život alebo jeho obetovania, hoci i dobrovoľného.

Takto chápaná sloboda preniká do všetkých oblastí a rovín života a praxe človeka i spoločnosti. V každej z nich má špecifické konkrétne formy prejavu. Preto hovoríme o slobodách ekonomických, politických, o slobodách v oblasti morálky, gnozeológie atď., o základných právach a slobodách občana a človeka a pod. Táto skutočnosť je reflektovaná v rade relatívne samostatných pojmov slobody, ktoré sú však zjednotené ontologickou podstatou slobody a jej reflexiou vo filozofickom pojme slobody. Filozofický pojem slobody je dialektickou integráciou a teoreticko-metodologickým základom všetkých ostatných pojmov slobody. Tento pojem vychádza z dialektickej jednoty ontologicko-sociálneho a gnozeologického aspektu slobody, reflektuje ontologicko-praktické i teoreticko-axiologické aspekty problematiky slobody. Tento pojem nie je výrazom analýzy a extrapolácie jednej najvýznamnejšej oblasti a roviny prejavu slobody. Nemožno ho vytvoriť ani tak, že rad za radom budeme skúmať všetky oblasti a formy prejavu slobody a sumarizovať ich. Filozofický pojem slobody možno získať len komplexnou dialektickou analýzou podstatných súvislostí a existenčných podmienok konkrétnych foriem prejavu slobody z platformy dialektiky človeka ako subjektu a sveta ako objektu, ktorá je konkrétne-historicky sprostredkovaná spoločenskou revolučnou praxou.

Analýza tejto dialektiky v dejinách ľudstva v rovine filogenézy i ontogenézy ukazuje, že človek vstupom na javisko života nedostáva slobodu do výbavy ako metafyzickú danosť, nie je „zrodený do slobody“ (Rousseau), ani „vrhnutý do slobody“ či „odsúdený k slobode“, ako sa domnieva Sartre. O získavanie stále vyššieho stupňa slobody musel a musí človek neustále bojovať. Problém slobody nie je teda v tom, ako slobodu používať, ale ako ju získať, udržiavať a rozvíjať. Sloboda je historický proces boja človeka o slobodu, v ktorom človek nie je ani absolútne slobodný, ani absolútne neslobodný, ale stále viac sa oslobodzujúci. V tomto zmysle sa ľudské dejiny javia ako rozširovanie sféry slobody na úkor sféry neslobody, čo sa v idealistických koncepciách reflektuje ako rozvoj a realizácia konštantnej idey slobody v dejinách ľudstva. Každá dejinná situácia poskytuje človeku nové možnosti a vábivé perspektívy, ale aj obmedzenia a prekážky slobody, ktoré treba prekonávať. Neustály boj za slobodu je atributívnou črtou skutočnej slobody, ktorá je nielen možnosťou a stavom, ale aj otvoreným procesom, bojovou úlohou a cieľom. Správne v tejto súvislosti zdôrazňoval už Goethe: „Len ten je hodný slobody a života, kto za ne každý deň bojuje.“

Rešpektovanie princípu a rozmeru historizmu, ktorý preniká tak

ontologickú, ako aj gnozeologickú, tak praktickú, ako aj teoretickú rovinu slobody, je druhým základným teoreticko-metodologickým predpokladom marxistického skúmania a riešenia problematiky slobody.

Problém slobody je vždy konkrétne-historicky situovaný do systému spoločenských vzťahov. Je výrazom reálnej dejinnej ľudskej situácie i projektu a revolučného činu, zameraného na ľudskú zmenu tejto situácie. Vzťah človeka a sveta je však sprostredkovaný spoločensko-ekonomickou formáciou. „Tento vzťah“, zdôraznil Lenin, „odlišuje marxistické chápanie vzťahu jednotlivca a spoločnosti od každej, i tej najrealistickejšej nemarxistickej sociológie“. (4, s. 145) Teoreticko-metodologický význam kategórie spoločensko-ekonomickej formácie je pre marxistické skúmanie problematiky slobody nenahraditeľný. Uvedomenie a uplatňovanie tejto skutočnosti patrí k ďalším princípom marxistickej teórie slobody.

Boj za slobodu začína bojom za „slobodu proti“, za slobodu proti prekážkam a obmedzeniam slobody. V tomto boji dominuje vzburá a deštrukcia. Absolutizácia tohto aspektu slobody vyústila do Camusovej tézy „búrim sa, preto som“. „Sloboda proti“ či „od“, ktorú Marx nazýval „Freiheit von“, je však len jednou stránkou, len predpokladom slobody. Druhou stránkou slobody je „sloboda za“ (Freiheit zu — ako ju nazval Marx). Je to sloboda za obohacovanie a rozvoj ľudského života pomocou reálnych prostriedkov a „pozitívnej moci“ (Marx) rozvíjať seba samého. Pozitívna „sloboda za“ nie je len antipódom zotročenia človeka, ani iba absenciou či odstránením prekážok slobody a vyprázdnením priestoru pre slobodu, ale neustále vyplňanie a dopĺňanie priestoru takým obsahom, ktorý dáva človeku krídla k ľudskému rozletu a umožňuje moc človeka nad prírodou, spoločnosťou i nad sebou samým. „Sloboda od“ nachádza svoj zmysel a zdôvodnenie až v „slobode za“. Až v „slobode za“ sa prejavuje podstata slobody. „Sloboda od“ bez „slobody za“ je prázdna a bezcieľna. Vyúsťuje len do vzbury, deštruktívneho aktivizmu a nihilizmu. „Sloboda za“ bez „slobody od“ či „proti“ stráca účinnosť a mení sa na donkichotské rojčenie za slobodu. Skúmať a riešiť „slobodu od“ v dialektickej závislosti od „slobody za“ predstavuje ďalší významný princíp marxistického riešenia problematiky slobody.

Nastoľovanie a riešenie problematiky slobody sa v dejinách spoločnosti rôznilo v závislosti od objektívnych podmienok a reálnych spoločenských súvislostí i od sociálneho postavenia a celkovej konkrétne-historickej kvality subjektu, ktorý problém slobody nastoľoval, interpretoval a riešil. Ináč videl a riešil tento problém človek staroveku ako človek novoveku, ináč príslušník vládnucej triedy a národa ako príslušník vykorisťovanej triedy a utláčaného národa, ináč náboženský mysliteľ ako ateista a pod. Najmä triedna protikladnosť sociálnych tried i spoločenských systémov sa zákonite prejavuje aj v triednej protikladnosti teoretických koncepcií slobody. Rešpektovať atribút triednosti slobody a reflektovať ho v princípe straníckosti je ďalší základ-

ný teoreticko-metodologický princíp marxistického skúmania slobody.

Reálna miera slobody človeka je vždy spoločensky sprostredkovaná. V poslednej inštancii je spoločenská sloboda garantovaná ekonomickou slobodou, a nie slobodou od ekonomiky. Ekonomická sloboda, to je predovšetkým miera prístupu členov spoločnosti k zdrojom spoločného bohatstva. V triedne polarizovanej vykorisťovateľskej spoločnosti je ekonomická sloboda garantovaná právom na súkromné vlastníctvo. Toto právo je aj určujúcim kritériom a ukazovateľom toho, pre koho sú deklarované ľudské práva a slobody reálnymi a pre koho len iluzórnymi. So slobodou založenou na vlastníctve sa môže preto stotožniť len trieda vlastníkov. Tak ako je ekonomická sloboda základom skutočnej spoločenskej slobody, tak je sloboda ukazovateľom kvality a humánosti spoločenského zriadenia. Všeobecné ľudské oslobodenie je možné len odstránením slobody súkromného vlastníctva, ktoré ľudstvo rozdeľuje na vykorisťovaných a vykorisťovateľov a vybudovaním novej beztriednej spoločnosti založenej na slobode práce, ktorá je základom sociálnej integrácie a humánneho rozvoja spoločnosti a každého človeka.

Protikladný sociálno-ekonomický základ súčasnej buržoáznej a socialistickej spoločnosti sa zákonite prejavuje v dvoch protikladných koncepciách slobody. Vedomie slobody či teória slobody je v rozhodujúcej miere determinovaná bytím slobody. V tomto zmysle už Marx zdôrazňoval, že človek sa neoslobodzuje na základe toho, ako mu to dovoľuje idea slobody, ale ako mu to dovoľuje stav výrobných síl. Bytie slobody je preto kľúčom k vedomiu slobody, a nie obrátene. Ani na tento princíp marxistického chápania slobody nesmieme zabúdať.

Mimoriadne aktuálnou sa problematika slobody človeka stala v súčasných podmienkach formovania komunistickej spoločensko-ekonomicko-nej formácie, v etape budovania a skvalitňovania rozvinutej socialistickej spoločnosti, keď sa idey klasikov marxizmu-leninizmu o slobode menia na reálnu skutočnosť, keď sa ľudia stále viac stávajú praktickými tvorcami vlastných dejín. Slobodne a všestranne sa rozvíjajúci človek nie je len dôsledkom a najvyšším cieľom procesu budovania socialistickej a komunistickej spoločnosti, ale aj jeho základnou podmienkou. Sloboda tu získava kvalitatívne nový charakter a predtým nevídané rozmery. Nie náhodou sú problematikou slobody preniknuté politické programy a prax marxisticko-leninských strán. Požiadavky teoretického rozpracovania problematiky slobody patria k najaktuálnejším filozofickým a ideologickým otázkam. Správne idey slobody sú nenahraditeľným impulzom v tvorivej budovateľskej aktivite pracujúceho ľudu.

Naliehavosť zásadného teoretického i praktického riešenia problematiky slobody zdôrazňuje aj súčasný ideologický boj medzi silami socializmu a kapitalizmu. Otázky slobody človeka, najmä v podobe ľudských práv a slobôd, sú v centre tohto boja. Ak sledujeme produkciu buržoáznej ideológie v tejto oblasti, viac ako kedykoľvek v minulosti

platí konštatovanie, že vari žiadne slovo sa tak často neskloňuje na stránkach tlače, v televízii a rozhlase ako slovo sloboda. Obsah žiadneho pojmu sa tak neprekrúca, protikladne nevysvetľuje a nezneužíva ako pojem sloboda. Zdá sa, akoby slová a pojmy „sloboda“, „ľudské práva a slobody“ a od nich odvodené ďalšie slová a pojmy skôr prekážali než pomáhali ľudskému dorozumeniu, mierovému spolužitiu a spolupráci medzi kapitalistickými a socialistickými štátmi i medzi ľuďmi navzájom.

Napriek týmto obavám a skúsenostiam sú však tieto pojmy a slová stále príťažlivé, emocionálne pôsobivé a pre ľudskú aktivitu podnetné. S ideou slobody sa spája najvyšší zmysel ľudskej aktivity i ľudská nádej na lepšiu budúcnosť. Sloboda vystupuje ako spoločenský ideál i ako osobná potreba a hodnota. Je to idea najabstraktnejšia a zároveň najkonkrétnejšia, najvábivejšia a najpotrebnejšia takmer pre každého človeka. Idey slobody sú významným stimulom ľudskej činnosti. Tento fakt reflektuje aj buržoázna filozofia, ktorá problematiku slobody uprednostňuje aj na úkor tradičných ontologických a gnozeologických problémov. Problematika slobody, najmä v podobe tzv. buržoáznej kampane za ľudské práva a slobody, sa stala predmetom špekulácie a licitácie i hlavným smerom antikomunistickej kampane proti teórii marxizmu-leninizmu a praxe socializmu. Menej už predmetom skutočného objasnenia tejto vážnej spoločensko-ľudskej problematiky. Preto namiesto skutočných problémov slobody veľmi často nastoľuje neriešiteľné pseudo-problémy. Pritom sa všemožne usilujú vzbudiť zdanie, akoby problematika slobody bola ich doménou už od vzniku buržoáznej spoločnosti a buržoázno-liberálnych prúdov. Za tým účelom zneužívajú aj známy historický fakt, že sloboda ako občiansko-politická požiadavka a spoločensko-politická kategória a hodnota sa vynára v súvislosti s revolučno-triednym bojom buržoázie proti feudálnemu despotizmu, otvorenému násiliu, stavovskej hierarchii s príslušnými privilégiami atď. Buržoázny boj proti feudalizmu sa v ideológii liberálneho individualizmu interpretoval ako boj za slobodu proti neslobode. „Človek sa narodil slobodný, a predsa je neslobodný“, tak vyjadril J. J. Rousseau názor revolučnej buržoázie. Pod slobodou sa rozumelo oslobodenie jednotlivca od všetkých feudálnych pút a zväzkov, aby sa mohol realizovať v slobode kapitálu na základe buržoázno-liberálneho princípu „laissez faire-laissez passer“. Avšak už klasici marxizmu na základe vedeckej analýzy ukázali, že za buržoáznym heslom slobody sa skrýva len sloboda kapitálu a za tzv. všeobecnými ľudskými právami a slobodami iba práva a slobody buržoázie. Deklarácia buržoázných práv a slobôd je pokusom o iluzórnu racionalizáciu a humanizáciu faktickej buržoáznej iracionálnosti a nehumánosti. Napriek týmto faktom však buržoázni ideológovia „dokazujú“, že len ich teoretická koncepcia slobodu umožňuje a buržoázna spoločnosť ju uskutočňuje. To je apriórna dogma, z ktorej sa dedukujú ďalšie závery o demokratickom a slobodnom cha-

raktore buržoáznej spoločnosti. Súkromné vlastníctvo a sloboda sa pokladajú za synonymá. Boj za súkromné vlastníctvo sa stotožňuje s bojom za slobodu, ohrozenie súkromného vlastníctva za ohrozenie slobody. Socialistická spoločnosť sa touto metódou stotožňuje s neslobodnou spoločnosťou. Podstatu tejto metódy pozorujeme aj u najvyšších predstaviteľov buržoázneho sveta. Tak napríklad aj taký politik, akým bol J. F. Kennedy, vyhlásil: „My Američania chápeme komunizmus ako odmietanie osobnej slobody a ľudskej dôstojnosti.“ Po takejto apriórnej interpretácii komunizmu a cez prizmu tejto východiskovej dogmy sa potom môže viesť „zásadný“ útok proti konkrétnym formám komunistickej spoločensko-ekonomickej formácie a vytyčuje sa demagogické heslo „sloboda alebo socializmus“. Na takomto postupe spočíva aj súčasná buržoázna kampaň za ľudské práva a slobody v socialistických krajinách, ktorá je z teoreticko-metodologického vedeckého hľadiska a humánneho aspektu podvodom, ale z politického a ideologického aspektu nebezpečnou akciou. V tomto smere sa využívajú a zneužívajú aj rozličné abstraktné filozofické koncepcie slobody, ktoré slobodu interpretujú ako abstraktnú požiadavku oslobodenia človeka od anonymného spoločenského celku, ako popretie obmedzenia determinovanosti ľudskej vôle a praxe, ako prejav nezávislosti a voľnosti, ako výraz robiť si, čo chcem. Do tohto prúdu patrí aj abstraktné chápaný boj „novej ľavic“ za iný, nový „slobodný svet“, ktorý má vyrásť z abstraktnej negácie existujúceho sveta. Svoju úlohu v tomto prúde majú aj revizionistické názory, ktoré napr. aj u nás vyústili do požiadavky „slobody pre marxizmus (od politiky strany — R. Š.) a slobody (teórie — R. Š.) od marxizmu“. (5, s. 149)

Buržoázni a revizionistickí ideológovia aj pomocou problematiky slobody chcú „dokázať“, že socializmus nie je socializmom a kapitalizmus kapitalizmom.

Základnou a najúčinnějšíou formou boja proti týmto koncepciám je hlboké objasnenie a tvorivé rozpracovanie filozofickej marxisticko-leninskej teórie slobody človeka a jej uskutočňovanie v praxi budovania socialistickej a komunistickej spoločnosti. Táto teória je tým filozofickejšia, čím je praktickejšia, komplexnejšia a naplnená konkrétnym sociálno-ekonomickým a politicko-ideologickým triednym obsahom. Žiaľ, v oblasti rozpracovania problematiky slobody naši filozofi, a nielen oni, majú značný dlh, i keď už neplatí staršie konštatovanie poľského profesora Fritzhandu, že buržoázni ideológovia napísali o slobode viac kníh ako marxisti slov.

Marxisticko-leninský pojem slobody je spojený s chápaním človeka ako biosociálnej praktickej bytosti, existujúcej a rozvíjajúcej sa v živých historicky sa meniacich, najmä praktických kontextoch s prírodným a spoločenským svetom. Prax a praktický človek sú východiskom dialektikomaterialistického chápania vzťahu človeka a sveta i základom marxistického chápania slobody. Z toho vyplýva, že aj revolučnosť je

konštitutívnou zložkou marxisticko-leninského pojmu sloboda. Hlavnou príčinou nepochopenia problematiky slobody v nemarxistických koncepciách slobody je to, že slobodu nepochopili ako otázku a problém spoločenskej praxe. Ak pochopíme úlohu a funkciu práce v rámci spoločenskej praxe, je nám jasné, prečo sloboda práce najmä v súvislosti s rozvíjajúcou sa vedeckotechnickou revolúciou je základným problémom marxistického riešenia problému slobody. Problematika slobodnej práce a slobody práce súvisí najmä s ekonomickou stránkou slobody.

Tak ako človek, ani problematika jeho slobody nemôže byť vyňatá z komplexu spoločenských súvislostí. Preto sloboda človeka nemôže byť mimo systému vzájomnej súvislosti a podmienenosti alebo v boji proti nemu, ale len v jeho rámci. Predpokladom a základom skutočnej slobody nie je a nemôže byť vzdorovanie a odmietanie, ani existencialistické „zničotnenie“ či „nihilizácia“ systému objektívnej súvislosti a podmienenosti, ale len ich poznanie a ľudské ovládnutie. Ak teda hovoríme v určitom zmysle o slobode ako o nezávislosti a nepodmienenosti ľudského subjektu, musíme si uvedomiť, že ide len o relatívnu nezávislosť v systéme závislosti a o nepodmienenosť v systéme determinizmu.

Objektívna nevyhnutnosť a ľudský revolučný čin so špecifickými zákonmi praktickej činnosti tvoria podstatu dejín a sú hlavnými determinantmi ľudskej slobody. V každodennej praktickej činnosti sa človek stretáva s konkrétnymi prejavmi viacrozmernej a diferencovanej objektívnej nevyhnutnosti, dialekticky poprepletanej s náhodou. Objektívne zákony tejto nevyhnutnosti podmieňujú aktivitu, záujmovú sféru človeka i okruh ním kladených cieľov a zvolených prostriedkov na ich realizáciu. Na druhej strane sa objektívne spoločenské zákony vytvárajú a uplatňujú len cez aktívnu cieľavedomú činnosť individuálnych, kolektívnych a inštitucionálnych subjektov. Čím hlbšie človek pozná a ovláda objektívnu nevyhnutnosť, tým je slobodnejší. Existencia objektívnej nevyhnutnosti neprekáža slobode, ale ju umožňuje. V tomto zmysle marxizmus nadväzuje na koncepcie, podľa ktorých sloboda je založená na poznaní a ovládanej nevyhnutnosti, alebo ináč povedané je funkciou moci človeka nad prírodou, spoločnosťou a samým sebou.

Poznaná a ľudsky ovládaná nevyhnutnosť sa z prekážky slobody mení na jej podmienku, prostriedok a základ, alebo, ako sa Spinoza vyjadril, na „slobodnú nevyhnutnosť“. Ak napríklad neovládnutá gravitácia bola človeku prekážkou jeho rozletu do vesmíru, tak po jej ovládnutí sa stala základom a prostriedkom pre taký rozlet človeka do vesmíru, aký je vtákovi, ktorému kedysi človek závidel, nedostupný. Vzťah nevyhnutnosti a slobody je preto základným východiskom pre marxistické skúmanie slobody. V tejto súvislosti pripomíname marxistickú tézu, že kľúčom k ľudskému ovládnutiu objektívnej nevyhnutnosti je ovládnutie spoločenskej nevyhnutnosti, najmä nevyhnutnosť vlastného zospoločnenia. Za tohto predpokladu aj moc získaná človekom nad prírodou neslúži umocneniu mocných a oslabeniu slabých, ale všelud-

skému rozvoju. Vláda nad vlastným zospoločenštením je však možná až v socialistickej a komunistickej spoločnosti. Preto už tu je možná skutočná sloboda a slobodná tvorba dejín či „skutočné dejiny“ — ako sa vyjadrili klasici marxizmu. Spoločenská sloboda priamo determinuje aj individuálnu slobodu spoločenského človeka. Nemôže existovať skutočná individuálna sloboda v rámci spoločenskej neslobody na spôsob sartrovskej „slobody v okovách“ alebo buržoázno-liberalistických predstáv o individuálnej slobode, ktorá končí na hranici slobody iného jednotlivca a je podmienená veľkosťou súkromného vlastníctva. V socialistickej ovládanej spoločenskej nevyhnutnosti sa vytvára taký predpoklad pre individuálnu slobodu, že sloboda jednotlivca nekončí, ale sa umocňuje o slobodu iných jednotlivcov tak, ako jeho sloboda nie je prekážkou, ale podmienkou a prostriedkom slobody každého a všetkých. Explicite sa to vyjadruje v známej téze z *Manifestu komunistickej strany*, podľa ktorej v socializme a komunizme „je slobodný vývin každého jednotlivca podmienkou slobodného vývinu všetkých“ a obrátene.

Interpretácie začlenenosti a funkcie človeka v dialektickom vzťahu k objektívnemu svetu mali za následok dve jednostranné koncepcie slobody. Na jednej strane to boli fatalistický determinizmus a fatalistický teleologizmus, založené na ontologickom objektivizme. Na druhej strane je to indeterministický voluntarizmus, vybudovaný na ontologickom subjektivizme.

V prvom prípade sa situovanosť človeka vo svete interpretuje ako mechanické subordinačné začlenenie človeka do kauzálnej alebo teleologickej reťaze vecí a javov sveta, ktorý je fatálne determinovaný materiálnou substanciou v podobe konečnej príčiny vzadu alebo ideálnou substanciou v podobe konečného účelu vpredu. Objektivita, pozitivita, kauzalita, fenomenalita sú v tejto koncepcii určujúce atribúty človeka a fatálny osud jedinou jeho perspektívou. Vonkajší pohľad na človeka (ako na kolečko v mechanizme, ktorým hýbu večné substancie) prostredníctvom extrospektívnych metód je podľa tejto koncepcie jediná cesta k poznaniu podstaty človeka a jeho slobody ako „nutnostkárskej slobody“, vyjadrenej zásadou „fata volentem ducunt, nolentem trahunt“.

V druhom prípade je človek „oslobodený“ od objektívneho sveta, pretože, ako to zdôraznil v klasickej formulácii Kant, sloboda „musí byť myslená ako nezávislosť od všetkého empirického a teda od prírody vôbec“. (6, s. 127) Takéto „oslobodenie“ sa deje voluntaristicko-subjektivistickou metódou absolutizácie a substancializácie subjektu. Raz je to „životný elán“ (Bergson), inokedy „vôľa“ alebo „vôľa k moci“ (Schopenhauer, Nietzsche), potom sexuálne „libido“ (Freud), „intencionálny zážitok“ (Husserl), „Dasein“ (Heidegger), „princíp vzájomnej koordinácie“ (Mach, Avenarius) atď. Subjektivita, autoaktivita, spontánnosť, autentickosť, sloboda a pod. sú v tejto koncepcii jedinými atribútmi života a konania človeka a introspektívne metódy jedinou cestou k poznaniu podstaty človeka a jeho slobody interpretovanej v zmysle du-

chovno-psychologickej individuálnej záležitosti každého človeka. Ako návod pre ľudskú sebarealizáciu a šťastie sa doporučuje orientácia na vlastný intersvet človeka, na „oslobodzujúcu extáziu“, „klud emócií“ atď., na oslobodenie človeka nielen od vonkajších javov, procesov a hodnôt, ale dokonca i od seba samého (Kierkegaard).

Jednostrannosť oboch týchto koncepcií prekonáva dialektickomaterialistická koncepcia človeka a sveta, sprostredkovaná spoločenskou revolučnou praxou. V tejto koncepcii svet nie je len objektívne vecný, ale aj ľudsko-subjektívny a človek nie je len ľudsko-subjektívny, ale aj objektívno-svetský, nie je len determinovaný, ale aj determinujúci, nie je len aktuálnosťou, ale aj možnosťou, nie je len ukončeným stavom, ale aj otvoreným procesom. V tejto koncepcii sa subjekt a objekt, nevyhnutnosť a sloboda, determinizmus a slobodná vôľa nevyklúčujú, ale dialekticky podmieňujú a dopĺňajú.

Človek existuje v svete, ktorý je ním stále viac pretváraný a dotváraný, stále významnejšou mierou poľudšťovaný. Je to svet daných i neustále vytváraných možností voľby a voľby možností. To je základný predpoklad slobody, ale nie sloboda sama. Tá začína až správnu voľbou a jej realizáciou. Správne voliť znamená poznať príčinu a cieľ voľby, vytvárať adekvátne prostriedky pre realizáciu voľby a niesť plnú zodpovednosť a spoluzodpovednosť za dôsledky voľby a zvoleného činu. Ide teda o známu engelsovskú voľbu „so znalosťou“ vecí. Takáto voľba je možná len za predpokladu, že človek vedecky pozná objektívnu nevyhnutnosť i seba samého a rešpektuje princípy humanizmu a demokracie. Správnu voľbu preto predchádza aktivita ľudského intelektu a citu. V tomto zmysle vedecké poznanie dláždí cestu k slobode. Myslenie, logika, rozum, veda a ich permanentná stimulácia a dopĺňanie princípmi humanizmu a demokracie sú nevyhnutným predpokladom slobody. Antiintelektuálne iracionalistické tendencie, nadväzujúce na známe Schopenhauerov, Nietzscheov a Kierkegaardov antiintelektualizmus, sú hrozbou slobody. Rast týchto tendencií v súčasnom buržoáznom myslení je výrazom iracionálneho charakteru buržoáznej spoločnosti. V tejto situácii neprekvapuje, že sa proti ľudskému intelektu stavajú rôzne biologizujúce tendencie a mystické sily, alebo že sa dokonca proti definícii človeka ako intelektuálnej bytosti stavia človek ako „homo sapiens“ (Ortega Y. Gasset). Vedecká pravda a na nej založená vedecká istota neohrozujú slobodu, ale ju umožňujú, lebo umožňujú voľbu „so znalosťou vecí“. Veď pri slobodnej voľbe nie je podstatné to, že *volím*, ale to, čo a ako volím, či volím a realizujem to, čo prospieva zachovaniu a rozvoju ľudského života v interakcii s ostatnými ľuďmi a rozvojom celej spoločnosti. Slobodná voľba a slobodná vôľa, to je zapojenie človeka do konkrétneho-historických kontextov s prírodným a spoločenským svetom prostredníctvom spoločenskej praxe a tvorivej individuálnej ľudskej aktivity. Slobodná vôľa nie je fikciou, ani iba individuálnym psychologickým problémom, ale špecifickou ľudskou formou zosúladenia

subjektu s objektom. S problematikou slobodnej voľby a slobodnej vôle úzko súvisí problematika subjektívnej stránky slobody, najmä problematika axiologického a morálneho aspektu slobody. Treba si uvedomiť, že marxizmus odmieta subjektivismus v riešení problematiky slobody, ale nie jej subjektívny rozmer. Táto problematika je predmetom pozornosti samostatných príspevkov na tomto seminári.

Chcem iba zdôrazniť, že skutočná sloboda zafažuje človeka dvomi ťažkými bremenami: bremenom povinnosti voliť správne a bremenom zodpovednosti za voľbu a jej dôsledky nielen v individuálnej, ale aj spoločenskej rovine. Tieto bremená sú pre niektorých ľudí priam neznesiteľné, a preto dávajú prednosť pokojnému otroctvu pred znepokojujúcou slobodou. Na hypertrofii tohto faktu sú založené pesimistické a protidemokratické koncepcie slobody, prejavujúce sa napr. aj vo Frommovej koncepcii „úteku pred slobodou“. Základ týchto koncepcií výstižne vyjadril slovami veľkého inkvizítora Dostojevskij v románe Bratia Karamazovovci. „Nie, nie je pre človeka nič zvodnejšie ako sloboda. ... ale nič nie je ani trýznivejšie ... Nikdy, nikdy nebolo nič neznesiteľnejšie pre človeka ako sloboda ... Vravím Ti, že človek nemá trýznivejšiu starosť ako nájsť niekoho, komu by čo najskôr odovzdal dar slobody ... Sloboda, slobodný rozum a veda privedú ich [ľudí R. Š.] do takých priepastí a postavia pred také záhady a neriešiteľné tajomstvá, že jedni z nich, nepokorení a zlí zničia sami seba, druhí, nepokorení, ale slabí zničia sa navzájom a tretí, čo ostanú, slabí a nešťastní preplazia sa k našim nohám a zaúpejú k nám: zachráňte nás pred nami samými ... Radšej nás zotročte, ale nakrmte nás.“ (7, s. 273—279) Na základe takto chápanej slobody sa potom sloboda pracujúcich má, o ktorú všemožne usilujú marxisti, vykresľuje ako britva v rukách dieťaťa. Tým sa má hlbšie „zdôvodniť“ antidemokratické elitárstvo, podľa ktorého sloboda môže byť len pre elitné vrstvy a masy pracujúcich majú byť zredukované na manipulovateľnú masu konzumentov s adekvátnou „masovou kultúrou“. Buržoázny ideologický zámer je tu jasný.

Je pravdou, že sloboda nie je nezávislosť a voľnosť a už vôbec nie „gideovská“ svojvoľnosť, bezpríčinnosť a bezcieľnosť, ale aj povinnosť, záväznosť, poriadok a disciplína, nielen príjemnosť, ale aj trýzeň a bôľ. Preto ak marxista hovorí o slobode ako najvýznamnejšej hodnote a potrebe človeka, odlišuje ju od individuálnych extravagancií, náhodných spontánnych chuťok a záľub. Boj za slobodu spája s bojom za nového človeka, s vysokou kultúrou, novým spôsobom života a so všestranne rozvinutou osobnosťou. Byť slobodným je vari najťažšou a najnáročnejšou úlohou zo všetkých úloh, ktoré človek v záujme ľudskej sebarealizácie musí riešiť. Kto chce slobodu len ako zdroj pohodlia a radosti, ten je skutočnou slobodou sklamaný a radšej sa pohybuje v ilúziách o slobode.

To, čo sme povedali o podstate slobody, sa vzťahuje na každú konkrétnu formu prejavu slobody, či už v rovine ekonomickej, politickej,

gnozeologickej, morálnej atď. Platí to aj o problematike ľudských práv a slobôd. Ak objektívny záujem robotníckej triedy a jej historické poslanie vyúsťuje do procesu budovania socialistickej a komunistickej spoločnosti predstavuje dôslednú reálnu formu humanizačno-emancipačného rozvoja človeka a spoločnosti, potom je sloboda prostriedkom, ktorý slúži tomuto cieľu. Týmto cieľom je sloboda nielen umocňovaná, ale aj usmerňovaná. V mene slobody nemožno teda žiadať a uplatňovať hocičo a hocikako, ale to a tak, čo prospieva socialisticému humanizačno-emancipačnému rozvoju človeka a spoločnosti. Ak hovoríme napr. o slobode slova, názoru a činu, nemôže ísť o slobodu akéhokoľvek slova, názoru a činu, ale len o slobodu takého slova, názoru a činu, ktoré prospievajú humánnemu cieľu. Vyslovenie názoru a výmena názorov nie je ešte slobodou, ale len jej predpokladom. Skutočná sloboda názoru je až v nájdení a vyslovení správneho názoru, v prevzatí zodpovednosti za dôsledky jeho realizácie. Výmena názorov v diskusii je len forma hľadania správneho názoru. Z tohto aspektu nie je správna napr. Ma-sarykom vyslovená téza „demokrace toľ diskuse“. Sloboda pre názor a čin v prospech človeka v socialistickej spoločnosti je dialekticky spojená s neslobodou protikladného názoru a činu. Ak som napr. za humánny názor a čin, tak zároveň musím byť za obmedzenie nehumánneho názoru a činu, za neslobodu „travičov studní“, ako sa kedysi vyjadril S. K. Neuman. Záujem skutočnej slobody vylučuje slobodu pre nepriateľov slobody. Táto jakobínska zásada je stále pravdivá. V tomto zmysle niet slobody bez neslobody. Požiadavka absolútnej slobody sa v praxi mení na požiadavku absolútnej neslobody a despotizmu. Tak je to napr. aj so známou sartrovskou „totálnou slobodou“. Tak ako je z hľadiska skutočnej slobody neoprávnená požiadavka absolútnej neobmedzenej slobody, tak je neopodstatnená aj požiadavka o neobmedzene obmedzovanej slobode, to znamená jej obmedzovanie niečim iným než je záujem socializmu a socialistickeho človeka v ich konkrétno-historickej podobe. Zložitý pohyb súčasnej spoločnosti spôsobuje, že niektorí ľudia buď z nepochopenia vlastného objektívneho záujmu alebo z iných dôvodov zakladajú svoje konanie na individuálno-subjektívnych chůtkach a ego-centrických cieľoch. Títo ľudia nielenže strácajú možnosť realizovať svoje ciele, ale neraz narážajú na ciele iných ľudí a na spoločenský záujem, stelesnený v socialistickej právnych a morálnych normách, hodnotovej orientácii a pod. V tom prípade musí spoločnosť adekvátne reagovať a prinútiť takýchto jednotlivcov vo vlastnom záujme i v záujme ich samých k správne a skutočne slobodnému konaniu. Oprávňuje ju k tomu ten princíp, ktorý oprávňuje matku prinútiť dieťa k tomu, aby neuspokojovalo potrebu smádu pitím jedu, o ktorom nevie, že je jedom. Ide o donútenie nie v protiklade k slobode, ale v jej záujme, aj keď to „postihnúť“ jednotlivci pociťujú ako obmedzenie individuálnej slobody. Hlavnou formou donútenia je však v socializme presvedčovanie. Explicite to vyjadril aj Lenin: „Najskôr musíme presvedčiť a až potom donú-

tit“ — lebo „násilie voči ľuďom nie je našim ideálom.“ (8, s. 297; s. 70) Teda úplné oslobodenie od anarchického individualizmu a liberalistického egocentrizmu, ako aj od maloburžoáznej hodnotovej orientácie a zladenie individuálneho záujmu a cieľa so spoločenským záujmom a cieľom je významná podmienka skutočnej ľudskej slobody v socialistickej spoločnosti. Usmernenie či obmedzenie individuálnej slobody v mene skutočnej slobody je zákonité a humánne až v podmienkach socializmu, kde je možný a v praxi realizovaný súlad medzi jednotlivcom a spoločnosťou, medzi individuálnym a spoločenským záujmom. Skutočná sloboda je dnes spojená s realizáciou objektívneho záujmu a historického poslania robotníckej triedy, s miestom v triednom boji proletariátu a komunistického hnutia. „Kto slúži veci slobody vôbec — napísal V. I. Lenin — a neslúži špeciálne veci proletárskeho využitia tejto slobody, využívaniu tejto slobody v záujme boja proletariátu za socializmus, ten sa nakoniec stáva bojovníkom za záujmy buržoázie a nič viac.“ (10, s. 500) Táto logika triedneho boja je aktuálna aj v súčasnom triednom boji medzi silami socializmu a kapitalizmu. Jednota vedeckého myslenia humánnej hodnotovej orientácie a revolučného činu je základom slobodného rozvoja človeka. „Nič tak nepovznáša osobnosť — povedal na XXV. zjazde KSSZ s. Brežnev — ako aktívny životný postoj, uvedomelý vzťah k povinnosti voči spoločnosti, keď jednota slova a činu sa stáva každodennou normou správania.“ (11, s. 76) Reálne ľudské práva a slobody sú základným prejavom, konkretizáciou a zároveň najvýznamnejším kritériom miery a kvality reálnej spoločenskej slobody, najmä v oblasti politickej a právnej. Avšak problematiku slobody nemožno zredukovať na ľudské práva a slobody a už vonkoncom nie na ich právny aspekt a záruky. Ľudské práva a slobody sú atributívnym znakom človeka. Sú prejavom jeho postavenia v spoločnosti, svedčia o úrovni jeho osobnej dôstojnosti a podmienkach ľudského rozvoja, poznávajú jeho myslenie od narodenia až po hrob. Sú sprostredkované vývojovým stupňom a kvalitou demokracie. Kvalita politických slobôd je daná reálnou účasťou človeka a ľudu na riadení svojich spoločenských a štátnych záležitostí. Bez zabezpečenia ľudských práv a slobôd sa človek nemôže plne ľudsky realizovať a rozvíjať. Práva a slobody človeka sú prostriedkom humanizačného a emancipačného rozvoja človeka i významným ukazovateľom spoločensko-ľudského pokroku.

V oblasti práva vystupuje sloboda ako zákon. Preto ak sa ľudia dobrovoľne dávajú pod ochranu či do otroctva zákona, nerobia to preto, aby stratili slobodu, ale preto, aby si ju zachránili a mohli rozvíjať. Výstižne poznamenal Marx: „Zákony nie sú represívnym opatrením proti slobode... Zákony sú, naopak, pozitívne, jasné všeobecné normy, v ktorých sloboda získala neosobné teoretické, na individuálnej ľubovôli nezávislé bytie. Zbierka zákonov je biblia slobody ľudu.“ (12, s. 77) Z právneho hľadiska sa teda ľudské práva a slobody javia ako „právne vyjadrenie postavenia človeka v určitej organizovanej spoločnosti“ (13),

ktoré garantuje štát formou materiálne-ekonomických, politických a právnych záruk. Socialistická ústava ako základný zákon socialistickej spoločnosti je významným právnym statusom politicko-právneho aspektu slobody osobnosti. Organicky sa v nej spájajú občianske a politické práva a slobody s právami a slobodami hospodárskymi, sociálnymi a kultúrnymi. Je tu teda v jednote to, čo je v oficiálnych dokumentoch OSN rozdvojené do dvoch paktov. Do *Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach* a do *Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach*. Je demagogickým podvodom, ak sa deklarujú občianske a politické práva a slobody bez ich spojenia s takými sociálnymi a kultúrnymi zárukami, ako je právo na prácu, na vzdelanie, na zdravotnú opateru a pod. Preto sa aj ústava USA podobá (pre pracujúcich) kvetu bez koreňa. Veď v tejto ústave niet ani zmienky o práve človeka na prácu, na vzdelanie, zdravotnícku opateru atď. V porovnaní s ústavou z roku 1791 sa urobilo 15 zmien, ale ani jedna sa netýka hospodárskych práv. Ako červená niť sa ústavou USA tiahne jej ekonomický základ v podobe práva disponovať všetkými druhmi súkromného vlastníctva. Vlastníctvo je so súdnymi zárukami jediná záruka občianskych práv. Sociálne a kultúrne práva ako hlavná záruka občianskych práv sa ani nespomínajú. Zato však nerovností aj vo formálnych občianskych právach existuje aj dnes veľa.

Najvšeobecnejšia klasifikácia ľudských práv a slobôd v štátoprávnej vede ich začleňuje do troch hlavných skupín:

Sociálno-ekonomické práva, politické práva (alebo občianske demokratické slobody), osobné slobody.

Bližšie o tejto problematike bude hovoriť referát docenta Červeňanského.

Na záver môjho vystúpenia ešte podotýkam, že všetko to, čo sme hovorili o podstate slobody, sa špecificky prejavuje aj v oblasti ľudských práv a slobôd socialistickej spoločnosti. Tieto slobody a práva nie sú nad spoločnosťou, ale sú od socialistickej spoločnosti odvodené a slúžia jej progresívnemu rozvoju. Sú preto spojené s povinnosťou a zodpovednosťou každého občana využívať a zacieľovať ich v smere podpory a rozvoja socialistickej spoločnosti, ktorá je najoptimálnejšou podmienkou a formou rozvoja slobody každého jej člena.

Socialistické práva a slobody nie sú nemenné a raz navždy dané, ale sa neustále rozvíjajú a obohacujú v jednote s novými povinnosťami a formami socialistickej občianskej zodpovednosti v rámci rozvoja socialistickej demokracie.

LITERATÚRA

1. LENIN, V. I.: Spisy 38. Praha 1960.
2. GRAMSCI, A.: Izbrannye proizvedenija III. Moskva 1959.
3. DOSTOJEVSKIJ, F. M.: Běsi. Praha 1966.

4. LENIN, V. I.: Spisy 1. Praha 1951.
5. Filozofia 1968, č. 2.
6. KANT, J.: Kritika praktického rozumu. Praha 1944.
7. DOSTOJEVSKIJ, F. M.: Bratia Karamazovovci. Bratislava 1962.
8. LENIN, V. I.: Spisy 32. Praha 1955.
9. LENIN, V. I.: Spisy 23. Praha 1957.
10. LENIN, V. I.: Spisy 8. Praha 1954.
11. XXV. zjazd KSSZ. Bratislava 1976.
12. MARX, K. — ENGELS, F.: Spisy 1. Praha 1961.
13. SRNSKÁ, M.: Socialistické medzinárodné princípy a normy a ochrana ľudských práv. In: Právnik 1976, č. 2.

СВОБОДА И ЕЕ РЕАЛИЗАЦИЯ В СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ ПРАВАХ И СВОБОДАХ

Рудольф Шима

Проблематика свободы и вопросы ее укрепления и расширения в настоящее время привлекают к себе главное теоретическое и практическое внимание человека. Речь идет о проблематике, в которой отражаются положение и возможности в диалектике человека как субъекта и мира как объекта, живое диалектическое отношение между сознательной деятельностью человека и объективной природной и общественной необходимостью. Свобода органически связана с проблематикой человека, она является средством и формой самоутверждения и развития человека. Она служит сохранению, обогащению и улучшению человеческой жизни. Свобода поэтому носит жизнеутверждающий и гуманный характер. Она выступает как человеческая ценность и потребность, пробуждающая надежду на лучшее будущее человека. Верные идеи свободы представляют собой важный позитивный фактор гуманизационно-эмансипационной активности человека. Свободная творческая активность человека является главным фактором строительства социалистического общества на современном этапе его развития. В этом заключается главная причина того, почему проблематика свободы и ее реализация в форме социалистических прав и свобод являются одной из главных задач в области теоретической и практической активности в социалистическом обществе. Следующей важной причиной является буржуазная идеологическая кампания, которая в последние годы развернулась в связи с заключительными документами Хельсинкского совещания о человеческих правах и свободах. Марксистско-ленинская концепция свободы является основой принципиального решения проблематики человеческих прав и свобод, а также исходным пунктом правильной ориентации в сложной идеологической борьбе, которая ведется вокруг этой проблематики. Проблематика марксистско-ленинской концепции свободы и ее идеологические взаимосвязи — главный предмет рассмотрения настоящей статьи.

FREIHEIT UND IHRE VERWIRKLICHUNG IN SOZIALISTISCHEN RECHTEN UND FREIHEITEN

Rudolf Šima

Die Problematik der Freiheit und Fragen ihrer Festigung und Verbreitung ziehen auch in unserer Gegenwart die hauptsächliche theoretische und praktische Aufmerk-

samkeit des Menschen auf sich. Es geht dabei um eine Problematik, in der sich die Stellung und Möglichkeit des Menschen als Subjekt und der Welt als Objekt in der Dialektik reflektiert, das lebendige dialektische Verhältnis zwischen zielbewusster Tätigkeit des Menschen und der objektiven Notwendigkeit in Natur und Gesellschaft. Freiheit ist organisch mit der Problematik des Menschen verknüpft, sie ist Mittel und Form menschlicher Selbstverwirklichung und der Entfaltung des Menschen. Sie dient der Erhaltung, Bereicherung und Verschönerung des menschlichen Lebens. Darum besitzt sie einen biophilen und humanen Charakter. Sie erscheint als menschlicher Wert und Notwendigkeit, die Hoffnungen auf eine bessere Zukunft des Menschen erweckt. Richtige Ideen der Freiheit sind ein bedeutender positiver Faktor der humanisatorisch-emanzipierenden Aktivität des Menschen. Eine freie schöpferische Aktivität des Menschen ist der Hauptfaktor in der gegenwärtigen Entwicklungsetappe im Aufbau einer sozialistischen Gesellschaft. Dieser Umstand bildet die Hauptursache dessen, warum die Problematik der Freiheit und ihre Verwirklichung auch in Form sozialistischer Rechte und Freiheiten eine der wichtigsten Aufgaben im Rahmen des theoretischen und praktischen Bemühens in der sozialistischen Gesellschaft ist. Ein weiterer bedeutender Grund ist die bürgerliche Hetze, die sich in Helsinki in den letzten Jahren im Zusammenhang mit den Schlussakten der Konferenz über Menschenrechte und Freiheiten entfachte. Die marxistisch-leninistische Konzeption der Freiheit bildet die Grundlage einer konzeptuellen Lösung der Fragen über Menschenrechte und Freiheiten und den Ausgangspunkt zu einer richtigen Orientierung im komplizierten ideologischen Kampf, der im Zusammenhang mit dieser Problematik verläuft. Das Hauptaugenmerk der vorliegenden Studie ist auf die Problematik der marxistisch-leninistischen Konzeption der Freiheit und ihren ideologischen Zusammenhang gerichtet.